

1.1 | Az európai energiapiac liberalizálása, 1.3 | német szemmel

Tárgyszavak: energiapiac; liberalizálás; Németország.

Európai áttekintés

Eredmények

2003 őszéig sikerült jelentős eredményeket elérni az európai villamosenergia-piac liberalizálásában. Az első idevonatkozó direktíva 1999-es elfogadása óta az abban előírt 33%-osnál nagyobb, 70% feletti a piac nyitottsága, de egyenlőtlenül elosztva. Németország teljesen kinyitotta piacát a többi ország előtt, de vannak országok, amelyek csak az előírt 33%-ig nyitottak. Ez az egyenlőtlenség zavarokat okozhat, ezért feltétlenül mielőbb ki kell egyenlíteni a különbségeket.

Az átviteli hálózatokhoz való egyszerű és átlátható hozzáférés alapvető feltétele egy páneurópai villamosenergia-piacnak. Erről határozott az európai miniszterek tanácsa a vonatkozó direktíva¹ elfogadásával júliusban.

Feladatok

Megoldandó az energiaellátás biztonsága. Mivel a jelenlegi erőművek élettartamát és működési engedélyét figyelembe véve 2010-től egyenletesen csökkenne a termelt villamos energia, el kell kezdeni az új erőművek létesítésének előkészítését, és 2030-ig 300 000 MW összteljesítményt kell beépíteni. Ehhez azonban a beruházók számára vonzó és elegendően stabil szabályozási környezetet kell megteremteni.

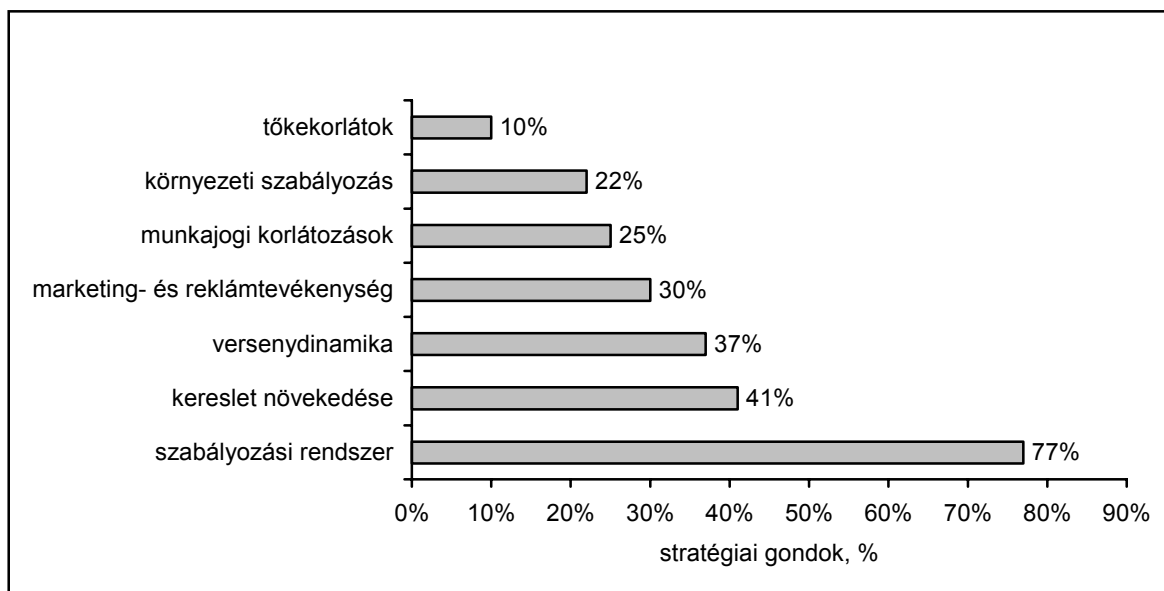
A környezetvédelmi előírásoknak is meg kell felelni, pl. a CO₂-ki-bocsátást csökkenteni kell. Ráadásul Kelet- és Közép-Európa országai-ban is javítandók a rendszerek. Mindez nyilvánvalóan csak erős iparvállalatokkal lehetséges, amelyeknek nem kell folytonosan a negyed-

¹ 2003/54/EU

éves jelentések miatt aggódniuk, és képesek hosszú távú stratégiát kidolgozni.

Európai szinten harmonizálni kell a verseny- és piaci szabályokat és a környezetpolitikát. Nem szabad előfordulni, hogy a költségcsökkentésből adódó többletet a kormányok adóként elvonják, és a fogyasztó semmit se lásson belőle. A liberalizálás fő célja az európai gazdaság versenyképességének növelése legyen. Ehhez harmonizálni kell a gázpiacot, a beszerzési szabályokat, a megújuló energiaforrások felhasználásának és a kapcsolt hő- és villamosenergia-termelésnek a támogatását.

A versenyszabályok teljesülését nemzetközi piaci szinten kell értékelni, figyelembe véve az egyes nemzeti piacok közötti kapcsolatokat is. A távvezetékek üzemeltetői legyenek függetlenek, de ezt nem kell feltétlenül teljes tulajdonosváltással megvalósítani, mert ez adott esetben megfosztana vállalatokat a kockázatmegosztó portfólió fenntartásától. Nagyon fontos az egyes országok szabályozó hatóságának a tevékenységét harmonizálni, nehogy a szabályozási eltérések vezessenek piac-torzításhoz. A dolog jelentőségét mutatja az európai villamosenergia-ipar vállalatainak Eurelectric nevű páneurópai szervezete által végzett felmérés eredménye, amely szerint a nagy közművállalatok vezetőinek több gondot okoznak a szabályozási rendszerek, mint a kereslet alakulása vagy a versenytársak tevékenysége (1 ábra).

1. ábra A szabályozási rendszer volt a közművállalatok topmenedzsereinek legtöbbet említett stratégiai gondja egy globális felmérés szerint

Meg kell tanulni a piaci eszközök felhasználását a környezeti problémák megoldására, de harmonizáltan. Jelenleg a megújuló forrásból származó villamos energiát annyira különböző módon támogatják az országok, hogy nem ott épülnek a szélerőművek, ahol a szél fúj, hanem ahol a legtöbb a támogatás.

Német áttekintés

A villamos energia nagykereskedelmi ára a liberalizálást követően 30–50%-kal esett. Ez a nagyvállalatoknál költségcsökkentési és felvásárlási projekteket indított be.

Az ún. Verbund-vállalatok, a regionális kereteken túlnyúló vállalat-szövetségek száma négyre csökkent, a velük szövetségben lévő kisebb cégekkel együtt azonban az összes iparági vállalat egyharmadát teszik ki. A nagyok az utóbbi években a gáziparban szereztek pozíciókat a lehetséges szinergiák kihasználására és piaci helyzetük erősítésére. Nemrég egyesült az E.ON a Ruhrgas-zal, létrehozva ezzel a világ egyik legnagyobb energiaszolgáltatóját, ehhez ugyanakkor el kellett adniuk sok más áram- és gázszolgáltatóban meglévő részesedésüket. A folyamatot lassította, hogy a Szövetségi Versenyhivatal (Bundeskartellamt) 20%-ra csökkentette a Verbund-vállalatoknak a regionális szolgáltatókban megengedett maximális részesedését.

A Verbund-vállalatoknak sikerült a nemzetközi piacon is kiépített erős pozícióik révén a nagykereskedelmi bevételüket stabilizálni, az ár-szint azonban még mindig alacsony ahhoz, hogy új beruházások gazdaságosságát igazolja. Ezért is számítani kell további áremelkedésre. A nagy termelők bejelentették, hogy a fölösleges kapacitásokat le fogják építeni, ugyanakkor a gyorsan bővülő szélenergia-hasznosító erőműveknek az időjárástól függően erősen ingadozó termelését ki kell egyenlíteni, és ez egyre több kapacitást fog lekötni.

A viszonteladók fogyasztóhoz közeli helyzete jó esélyt ad nekik a versenyben, és közülük azok, amelyeknek nincs termelő üzemük is, jelentős hasznot tudtak húzni a nagykereskedelmi áresésből, mivel nem kényszerültek azt a fogyasztók felé továbbadni. Emiatt régen nem tapasztalt nyereségük volt, ám nem kényszerültek gyors alkalmazkodási intézkedésekre. Elmaradt a főként közöttük lehetséges horizontális kooperáció fejlődése. Ez összefügg azzal is, hogy a hálózati hozzáférést Németországban tárgyalásosan óhajtják megoldani. Ennek következtében a helyi szolgáltató hosszas alkudozás után, gyakran csak a Szövetségi Versenyhivatal közbelépésére nyújtja méltányos áron. A szolgálta-

tóváltás költsége még mindig túl magas, az elérhető gyakran nem túl nagy előnyhöz képest. Sokszor előfordul az is, hogy a liberalizációból származó előnyt elnyomják az egyéb állami pénzügyi és környezetpolitikai beavatkozások (öko-adó, megújuló energia járulék, csatolt hő- és villamosenergia-járulék). A Versenyhivatal nyomására számos piacra lépési gátat sikerült leépíteni, így jelenleg 5% körüli a mozgás.

Az EU Bizottságának a villamos energia és gáz belföldi piacára vonatkozó, már említett direktívája jelentős hatással volt a német piacra. Egyrészt megkezdődött a villamosenergia- és gázhálózat szabályozásának kiépítése, másrészt élesedtek az integrált energiaszolgáltató vállalatoknál a hálózatüzemeltetést a többi tevékenységtől elválasztó előírások. A direktívának a külföldi cégek számára a piacnyitást gyorsító rendelkezései Németországra nézve oka fogyottak, mivel a német piac már 1998 óta gyakorlatilag teljesen nyitott, ugyanakkor javítják a német cégek külföldi fellépésének feltételeit.

Bár a német kormány sokáig kitartott a felek közötti tárgyalásos megoldás mellett, most mégis kénytelen volt egy hatóságot létrehozni, és pedig a posta- és távközlési szabályozó hatóságnál felvállalandó új feladatkörként.

A 100 000-nél több fogyasztót ellátó cégeknek jogilag, szervezetileg és döntéshozatalban el kell különíteniük a hálózattal foglalkozó részüket a többitől („unbundling”). A kisebbeknek, ha nem tagjai a Verbund-nak, létre kell hozniuk egy Code of Conduct-ot. A cégeknek a legnagyobb gondot az adatok kezelése okozza. A szabályozó oldaláról viszont az egész elkülönítésnek az ad értelmet, hogyha ezáltal a hálózathasználati díjakat reálisan lehet számítani. Evégett kénytelen lesz a hatóság az eredménykimutatásokat alaposan elemezni.

Mi várható az új szabályozó hatóságtól?

Az új hatóság feladatait és kötelezettségeit minél előbb törvényben kell meghatározni, hogy az esetleges hatalommal való visszaélést megelőzzük. Le kell szögezni, hogy a szabályozó hatóság központi feladata a hálózathoz a hatékony, diszkriminációtól mentes hozzáférés biztosítása, nem a már meglévő versenybe beavatkozni. Ebben is kétoldalú a tevékenysége: egyrészt a verseny erősödését kell elérnie, másrészt azonban nemcsak a rövid távú energiahiányok kiegyenlítését, hanem a hosszú távú kapacitáshiányok megszüntetését is meg kell céloznia alkalmas hálózathasználati díjak kialakításával. A díjnak természetesen fedeznie kell a hálózat fenntartását és a tőkekamat-fedezettel a létesítését is. Itt

nagy nehézséget okozhat az alkalmas számítási mód kiválasztása, hiszen mindegyik eset különböző.

A távközlési piac szabályozásának közelmúltbeli tapasztalataiból levonhatunk következtetéseket az új hatóság várható magatartására. Ennek alapján a vállalatoknak fel kell készülniük a legrosszabbra: a szabályozó hatóságnak sikert kell felmutatnia, tehát több versenyt és alacsonyabb árakat. Döntéshozó kamarákon keresztül hozzák a döntéseket, amelyek peres ügyekben nem érvényteleníthetők. Emiatt a befolyásolásuk az iparvállalatok részéről nagyon korlátozottan, kizárólag az irányelvekkel foglalkozó osztályok által szervezett konzultációkon lehetséges, amelyek a konkrét döntések kereteinek a pontos meghatározására irányulnak.

A távközlési piacon, a Deutsche Telekom (DT) reményeivel ellentétben a szabályozás egyre újabb részterületeket vont a látókörébe, és csak egészen kivételes esetekben sikerült az előzetes árjövahagyási kötelezettséget kivenni a feltételek közül. A DT árképzését rendre nem fogadták el, főként a tőkeköltségeket. Hasonló várható az energiaszektorban is. A távközlésben a végfelhasználói árak némelyike 90%-ot esett, ami nem volna célszerű az energiaszektorban, környezetpolitikai okból sem. A versenyben kialakuló árcsökkenések eltűntetése adóemeléssel viszont az energiapolitika és a hatóság legitimitációját veszélyeztetné. A hosszú távú ellátási stabilitás az az érv, amely segíteni fog a nyereségek stabilizálásában.

Az energiafelügyeletnek a távközléssel összehasonlítva nehezebb dolga lesz a nagyon elaprózott piacon, és ha maga nem is akarna intézkedni, kényszeríteni fogják a versenytársak és a fogyasztók panaszaival. A monitorozási kötelezettség pedig hatalmas adatmennyiséggel fogja el látni, amivel csinálnia kell valamit. A távközlési hatóság határozottan felhasználócentrikusan viselkedett, ez várható az energia-felügyeletről is. A kezdettől fogva világos és korrekt magatartás látszik célszerűnek az iparvállalatok részéről, azért is, mert a sajtó a korábbinál erősebben fogja figyelni tevékenységüket.

A megújuló energiaforrások felhasználásáról szóló törvény (EEG) aktuális módosítása

A nemzetközi szinten messze a legmagasabb támogatások lefარagása alig lehet sikeres. Emiatt a szél-, biomassza-, kisméretű víz-, geotermikus és napenergiát hasznosító az erőművekből származó villamos energia árát a fogyasztók terhére továbbra is támogatják. További évi

2,5–3 Mrd euró szubvenció szükséges a hálózatok növelésével, a megújuló energiaforrások természetes ingadozásainak kiegyenlítésére szolgáló fosszilis tüzelőanyagú erőművek létesítésével kapcsolatos járulékos költségekhez.

Új erőművek építése

Németországban 30–40 000 MW új teljesítményt kell a következő évtizedekben létesíteni, és 20 000 MW-ot a politikai okból leállítandó atomerőművek kieső teljesítményének pótlására. A legnagyobb gondot a klímaváltozással kapcsolatos döntések okozzák. A legolcsóbb áramot ugyanis a barnaszénre települt erőművek adnák, azután következik a kőszén, majd a földgázalapú gáz- és gőzturbinás erőművek. Ez az árviszony azonban megfordul, ha a kibocsátott szén-dioxidot tonnánként 5 euró terheli, amely érték a klímavédelmi törekvések esetén elképzelhető. Jó lenne, ha minél előbb megszűnnének az erőműépítés körüli bizonytalanságok, és létrejönne egy nemzetközileg koordinált, megbízható, hosszú távú energia- és környezetpolitika.

Összeállította: Gaul Géza

Pesch, S.: Regulierung: Was kommt auf die Energieunternehmen zu? = EW das Magazin für die Energie Wirtschaft, 102. k. 22. sz. 2003. okt.20. p. 30–33.

Barth, T.: Die Marktöffnung in Europa aus der Sicht der Elektrizitätswirtschaft. = SEV Bulletin, 94. k. 22. sz. 2003. okt. p. 29–31.

Schmitt, D.: Die Elektrizitätswirtschaft vor Eintritt in eine neue Phase des Liberalisierungsprozesses. = Wirtschaftsdienst, 83. k. 11. sz. 2003. p. 697–704.